

กลวิธีการลำพื้นวาทขอนแก่น
ของหมอลำวันดี พลทองสถิตย์
Techniques in KhonKaenLumpuen Singing Styles
Case Study of MoolumWandeePoltongsatit

ดวงฤทัย บุญสินชัย¹

Duangrutai Boonsinchai

จตุพร สีม่วง²

Jatuporn Seemuang

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร มหาบัณฑิต
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. เพื่อศึกษากลวิธีการลำพืนของหมอลำวันดี พลทองสถิตย์ 2. เพื่อศึกษากลวิธีในการแสดงของหมอลำวันดี พลทองสถิตย์

จากการศึกษาพบว่า 1) กลวิธีในการใช้เสียงของหมอลำวันดี ได้แก่ การฮ่อนเสียงของหมอลำวันดี จะคล้ายกับการเอื้อนแต่จะใช้ลูกคอในการฮ่อนเพื่อที่จะให้คนฟังประทับใจในเสียงที่ออกมา หรือภาษาอีสานเรียกว่า ฮอนซอนเสียง โดยหมอลำวันดีจะเลือกฮ่อนเสียงตรงท่ายประโยค ท่อนจบ และกลอนลำที่กล่าวชื่นชมหรือยินดีการเอื้อนเสียงสำหรับหมอลำวันดีคือการยัดเสียงให้ยาว และใส่ลูกเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเองเข้าไป เพื่อให้ชอบใจในการเอื้อน การเอื้อนเสียงในแต่ละกลอนลำจะไม่เหมือนกัน และไม่ระบุตายตัวว่าต้องเอื้อนตรงไหน วรรคที่เท่าไร แต่หมอลำวันดีจะดูความเหมาะสมในการที่จะใส่ลูกเอื้อน 2) กลวิธีในการแสดงในการแสดงแต่ละงานหมอลำวันดีสังเกตคนฟังหรือการอ่านจิตวิทยาของผู้ฟังว่ามีอาการเบื่อในการฟังหมอลำพืน จึงจำเป็นต้องสอดแทรกทำนองอื่นๆ เข้ามาเพื่อทำให้การแสดงครึกครื้นขึ้นมา รวมไปถึงการพูด กิริยาท่าทาง จะจำให้คนฟังหันกลับมาสนใจในการแสดงอีกครั้ง โดยช่วงหลังๆ หมอลำวันดีจะสอดแทรกทำนองต่างๆ มากขึ้นอีก เพื่อเป็นการเอาใจผู้ฟังทุกวัย

คำสำคัญ : กลวิธี, การลำพืนวาดขอนแก่น, การแสดงลำพืน

Abstract

The research aims to studied 1) the techniques in Khon Kaen-lumpuen singing styles from Moolum Wandee Poltongsatit and 2) the tactical performance of MoolumWandeePoltongsatit.

The studied found that: 1) Moolum Wandee Poltongsatit had many techniques in singingincludeHonsaing and Euansaing. Expressingthe voice, In order to impress the sound. Or Isan language isonson-

saying Moolum Wandeewill select Honsaing, At the end of the sentence The end and the verse that admiration or pleasure. Euansaing of Moolum Wandeewis to stretch the sound. And increaseldentity to impress the singer.The singer not fixed. 2) Moolum Wandeewill Poltongsatit had many techniques inperformance. Expressing the voice, change the rhythm, used psychology with the audiences, the stance of singing and speech were the personal techniques of Moolum Wandeewill. The techniques were flexible depend on occasion and audiences' behavior to created the audiences' delight and impression.

Keyword : Techniques, Wad LumpuenKhon Kean, performance of Lumpuen

บทนำ

ศิลปะการแสดงแขนงหนึ่งกำเนิดจากอีสาน คมทองถิ่นอีสานเรียกว่า หมอลำ เป็นสื่อแสดงให้เห็นถึงศิลปะและวัฒนธรรมที่ผูกพันกับวิถีชีวิตคนอีสานมาเป็นเวลานาน หมอลำมีลีลาการแสดงและเนื้อหาก่อให้เกิดความสนุกสนาน รวมทั้งเรื่องราวและการใช้ภาษาที่แสดงถึงวิถีทางการดำเนินชีวิตของคนอีสานเป็นอย่างดี

หมอลำ เป็นเพลงพื้นบ้านอีสานประเภทหนึ่ง ซึ่งสืบทอดกันมาโดยวิธีการจดจำแบบมุขปาฐะมาหลายชั่วอายุคน ลักษณะเด่นของหมอลำคือ มีภาษาและท่วงทำนองเฉพาะถิ่น มีการสร้างสรรค์และรักษาแบบแผนประเพณีของท้องถิ่นหรือชุมชนนั้นๆ เอาไว้ (เพ็ญศรี ดูก และคณะ, 2536) และหมอลำเป็นผู้ถ่ายทอดคำสอนโดยการนำเอานิทานชาดกมาเล่าเป็นเรื่องราว และตอนท้ายผู้แสดงหมอลำก็จะมีการสรุปคติธรรมที่ปรากฏในนิทานชาดกนั้นๆ นอกจากนั้นแล้วหมอลำยังมีบทบาทสะท้อนให้เห็นประเพณีวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น บทบาทในการสร้างเอกภาพทางการเมืองและความคิด บทบาทเป็นผู้เสนอการเสนอข่าวสารแก่สาธารณชนอีกด้วย (พรทิพย์ ชั่งธาดา, 2539)

ในขณะนี้หมอลำได้เริ่มท่างายและมีผู้ที่สนใจศึกษาไม่มากนัก มีบางส่วนที่เข้ามาศึกษาแค่ทำนองแต่ไม่สามารถลำได้เหมือนกับคนสมัยก่อน เพราะต้องใช้ปฏิภาณไหวพริบในการจำมาก และเอกลักษณ์เทคนิคในการลำไม่สามารถทำให้ผู้ฟังรับชมการแสดงได้ตลอดจนจบการแสดงเหมือนสมัยก่อนได้ ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษากลวิธีการลำพื้นवादขอนแก่นซึ่งในตอนนี้มีศิลปินที่เป็นหมอลำพื้นแบบดั้งเดิมน้อยมาก หมอลำพื้นที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในขณะนี้ คือ หมอลำวันดี พลทองสฤติย์หรือหมอลำอุดมศิลป์

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้ที่เป็หมอลำต้องมีเอกลักษณ์และเทคนิคประจำตัวในการลำของแต่ละคนที่แตกต่างกันไป และหมอลำวันดี พลทองสฤติย์ ที่เป็นหมอลำพื้นแบบดั้งเดิมจึงต้องมีปฏิภาณไหวพริบที่ดีเยี่ยมเพราะต้องจำกลอนตั้งแต่ต้นจนจบเรื่องคนเดียว เป็นผู้ที่มน้ำเสียงไพเราะ เพราะการที่จะทำให้ผู้ฟังนั่งฟังจนจบการแสดงต้องมีเสียงไพเราะน่าฟังเป็นอย่างมาก และต้องเป็นผู้ที่มีเทคนิคที่จะต้องให้ผู้ฟังสนใจในตัวผู้แสดง หากไม่มีเทคนิคที่ดีผู้ฟังอาจเกิดการเบื่อและไม่มามีารมณร่วมในการรับชมการแสดง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากลวิธีการลำพื้นของหมอลำวันดี พลทองสฤติย์
2. เพื่อศึกษากลวิธีในการแสดงลำพื้นของหมอลำวันดี พลทองสฤติย์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงกลวิธีการลำพื้นของหมอลำวันดี พลทองสฤติย์
2. ทราบถึงกลวิธีการแสดงของหมอลำวันดี พลทองสฤติย์

นิยามศัพท์เฉพาะ

หมอลำพื้น หมายถึง หมอลำที่ลำมาเป็นเวลาช้านาน มีผู้ลำเพียงคนเดียว และหมอแคนโดยใช้ผ้าขาวม้าแสดงเป็นตัวแสดงต่างๆ ในการลำ

กลวิธี หมายถึง เทคนิคการใช้เสียงและการแสดงในการลำเลียงของ
หมอลำวันดี พลทองสฤติย์

वाद หมายถึง ลักษณะลีลาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหมอลำพื้นवादขอนแก่น
การแสดงลำพิน หมายถึง การแสดงของหมอลำวันดี พลทองสฤติย์

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบและกลวิธีการลำพินवादขอนแก่น : กรณีศึกษา
หมอลำวันดี พลทองสฤติย์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นจากกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องอันประกอบไปด้วย 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ หมอลำวันดี พลทองสฤติย์

1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง คือ ลูกศิษย์ ผู้ที่เคยร่วมงานกับหมอลำวันดี
พลทองสฤติย์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วย

2.1 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation)
เพื่อใช้สังเกตรูปแบบและกลวิธีในการลำพินवादขอนแก่นของหมอลำวันดี พลทอง
สฤติย์

2.2 แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ชนิด ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็น
แบบสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดประเด็นคำถามไว้อย่างแน่นอน เพื่อจัดหมวดหมู่
ครอบคลุมประเด็นต่างๆ ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป ความเป็นมาของหมอลำพิน รูป
แบบกลอนลำ เครื่องมือนี้นี้จะใช้สำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง

2. แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview)
เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่กำหนดคำถามที่แน่นอน เพื่อใช้สำหรับสัมภาษณ์ไม่จำกัดคำ

ตอบ ให้ข้อมูลกว้างและหลากหลาย เครื่องมือนี้ใช้สำหรับผู้ที่เคยร่วมงานกับหมอลำวันดี พลทองสถิติย์

2.3 อุปกรณ์บันทึกภาพและวิดีโอ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกเสียงและวิดีโอในการสังเกตการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย กล้องถ่ายภาพ กล้องบันทึกวิดีโอ เครื่องบันทึกเสียง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เพื่อที่จะสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับการวิจัยได้ตามที่กำหนดไว้โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ลักษณะ ดังนี้

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีการบันทึกไว้ในประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องโดยการค้นหาจากเอกสาร จากหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา หนังสือ ตำราวิทยานิพนธ์ อินเทอร์เน็ต ประชาชนและบุคคลต่างๆ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นต้น

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยมีลำดับดังนี้

1. ลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีพื้นที่วิจัยคือ จังหวัดขอนแก่น
2. ใช้แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อสังเกตกลวิธีการลำพื้นवादขอนแก่นของหมอลำวันดี พลทองสถิติย์

3. ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อสัมภาษณ์ ข้อมูลทั่วไปและกลวิธีการลำพื้นवादขอนแก่นของหมอลำวันดี พลทองสถิติย์

4. ใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเพื่อสัมภาษณ์โดยไม่กำหนดคำถามที่แน่นอนเพื่อใช้สำหรับสัมภาษณ์ไม่จำกัดคำตอบ ให้ข้อมูลกว้างและหลากหลาย

5. ใช้อุปกรณ์บันทึกภาพและวิดีโอ ประกอบด้วยการบันทึกเสียงภาพนิ่ง และวิดีโอ เพื่อช่วยในการเก็บข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากภาคเอกสารและภาคสนามมาจัดกระทำและวิเคราะห์ตามจุดประสงค์โดยมีรายละเอียด

ขั้นตอนดังนี้

4.1 เมื่อได้ข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนามแล้ว เป็นขั้นตอนของการนำข้อมูลที่ได้อาทั้งหมดมาสรุปจัดหมวดหมู่ เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

4.2 ทบทวนความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูล

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูล 2 แบบ ประกอบด้วย

1. วิเคราะห์ข้อมูลภาคเอกสาร เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ซึ่งพิจารณาจากเอกสารหลายๆแห่งเพื่อหาความถูกต้องที่สุด

2. วิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลวิจัยทุกประเภทมาวิเคราะห์

5. การนำเสนอข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ รูปแบบการแสดงและกลวิธีการลำพินวาดขอนแก่นของหมอลำวันดี พลทองสถิตย์ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์อธิบายและทำความเข้าใจในรูปแบบการแสดงและกลวิธีการลำพินวาดขอนแก่น โดยใช้การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ที่สอดคล้องกันกับวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

1. กลวิธีการลำพินวาดขอนแก่นของหมอลำวันดี

1.1 กลวิธีในการใช้เสียง

การฮ่อนเสียง

การฮ่อนเสียงของหมอลำวันดี จะคล้ายกับการเอื้อนแต่จะใช้ลูกคอในการฮ่อนเพื่อนที่จะให้คนฟังประทับใจในเสียงที่ออกมา หรือภาษาอีสานเรียกว่าฮ่อนฮอนเสียง โดยหมอลำวันดีจะเลือกตรงที่ฮ่อนเสียงตรงท่ายประโยค ท่อนจบ และกลอนลำที่กล่าวชื่นชมหรือยินดี หมอลำอุดมศิลป์กล่าวว่าฮ่อนเสียงจะทำให้

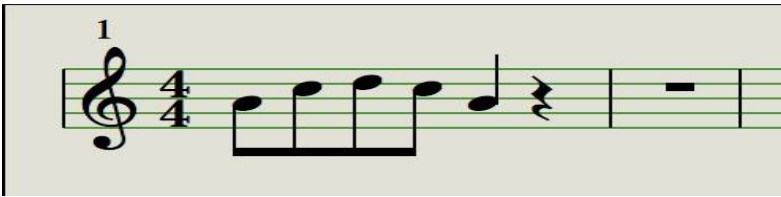
คนฟังชื่นชมในตัวผู้ลามากขึ้น

เช่น สารุด้อ จะฮ่อนเสียงเป็น สารุด้อ เอ้อ เออ เอ้อ เออ เออ
เออ เอ้อ เออ...

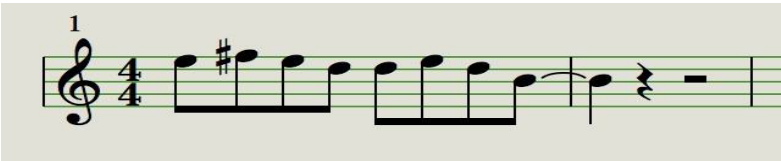

เท่าไร แต่หมอลำวันดีจะดูความเหมาะสมในการที่จะใส่ลูกเอื้อน เพราะหากเราเล่น บ่อยผู้ฟังอาจจะเบื่อ ต้องค่อยๆ หยอดไปที่ละนิด เพื่อความพอดีพองาม

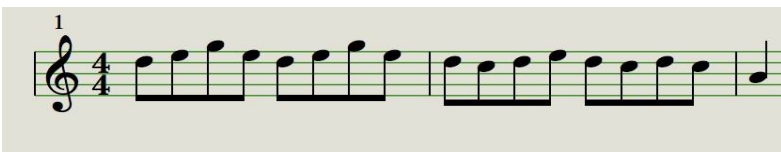
เช่น มือสิบนิ้วต่างรูปมาลาหอม จะเอื้อนเสียงคำสุดท้ายเป็น หอม อ้อ อ้อ อ้อ แต่ต้องทำเสียงให้เป็นตัวสะกด ซึ่งคำนี้ลงท้ายด้วยแม่กม จะออกเสียง ลงท้ายคล้ายคำว่า “อึม” ไม่ออกเสียงชัดเจนนักเพราะเสียงเอื้อนต้องออกมาจากคอ

ยอพระหัตถ์ใส่เกล้าต่างรูปเทียนทอง จะเอื้อนเสียงคำสุดท้ายเป็น ทอง อ้อเฮาะ อ้อ เฮาะ อ้อ อ้อออง และลงท้ายด้วยเสียงตัวสะกดเช่นเดิม ในการลำจริง ต้องทำลูกเอื้อนนี้ให้ติดต่อกันจะทำให้ไพเราะน่าฟัง

กินข้าวเหนียวจำแ้วด่าน งานใหม่แล้วเจ้าจ้งเมื่อ วรรคนี้เป็นวรรค สุดท้ายในการที่จะจบกลอนลำ การเอื้อนจึงยาว เอื้อนเป็น เมื่อ...อ้อ อ้อ อ้อ เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ้ย เอ้อ เอ้อ เอ้อ ฟั่น้องเอ้ย ซึ่งตอนลงต้องมีคำเพิ่มเข้ามา อีก เช่น ฟั่น้องเอ้ย พ่อแม่เอ้ย พี่เอ้ย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการเอื้อนของหมอลำวันดีจะไม่ตายตัว แม้จะเป็นบทขึ้นต้นเหมือนกันแต่การเอื้อนก็แตกต่างกันไป แล้วแต่คำสุดท้ายของประโยค จะเล่นได้ยาวหรือสั้นแค่ไหน และบทลงท้ายจบกลอนจะคล้ายกันแต่ก็ต้องดูตัวสะกดคำสุดท้ายด้วยว่าเป็นคำตายหรือคำเป็น จะต้องเอื้อนไปแบบไหนถึงจะไพเราะ และคำลงท้ายต้องดูจากเนื้อหาของกลอนลำแต่ละบทนั้นว่ากล่าวถึงใคร เช่น ถ้ากล่าวถึงคนดูต้องลงว่า “พี่น้องเอ๋ย” ถ้ากลอนลำที่ใช้แสดงในเรื่องกล่าวถึงแฟนที่เป็นผู้ชายต้องลงท้ายด้วยคำว่า “พี่ชายเอ๋ย” ดังนั้นการเอื้อนแต่ละครั้งต้องดูตามความเหมาะสมและความไพเราะของกลอนลำนั้นด้วย

การเอื้อนของหมอลำวันดี พลทองสถิติย์ หากใครที่ไม่เคยมีทักษะทางด้านการลำพื้นหรือเคยลำเฉพาะทำนองขอนแก่นมาก่อน จะมีปัญหาในการเอื้อนเป็นอย่างมาก เพราะจะเอื้อนไม่เหมือนหมอลำท่านอื่น โดยลูกศิษย์ทุกคนต้องผ่านการสอนแบบวิธีต่างๆของหมอลำวันดี พลทองสถิติย์ มาหลากหลายรูปแบบ เช่น

การทำเสียงเลียนแบบวัน้อย คือ การหงอ ต้องทำเสียงให้เหมือนวัวตอนเรียกหาแม่ โดยจะได้เสียงที่ขึ้นจมูกและเสียงที่ออกมาจากคอ (ถาวร ภูพานาค, สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2560)

กลวิธีในการลำโศก

เนื่องจากหมอลำวันดีเป็นหมอลำพื้นवादขอนแก่นที่ชำนาญทางด้านหมอลำเรื่องต่อกลอน ผู้วิจัยสนใจกลวิธีในการลำโศกของหมอลำวันดี พลทองสถิติย์ ซึ่งสังเกตได้ว่าส่วนใหญ่หมอลำวันดีไม่เคยแสดงเป็นตัวโกงหรือตัวร้าย เพราะบุคลิกของหมอลำวันดีจะมาในทางนางเอกมากกว่า แต่บ่อยครั้งที่หมอลำวันดีได้รับบทแสดงเป็นตัวตลกแต่ก็ยังเป็นตลกที่ไม่ร้ายคือเป็นตัวตลกที่น่ารัก เช่น แสดงเป็นพี่เลี้ยงของนางเอก เป็นพี่สาวที่คอยปกป้องน้องสาว เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกที่จะวิเคราะห์บทกลอนลำนางอ้วผูกอตาย ซึ่งต้องใช้กลวิธีในการลำเพื่อที่จะทำให้คนดูเข้าถึงและเข้าถึงอารมณ์ไปกับผู้แสดงได้ และกลอนที่สร้างชื่อเสียงอีกอย่างหนึ่งของหมอลำวันดี พลทองสถิติย์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์กลวิธีในการลำโศกของหมอลำ

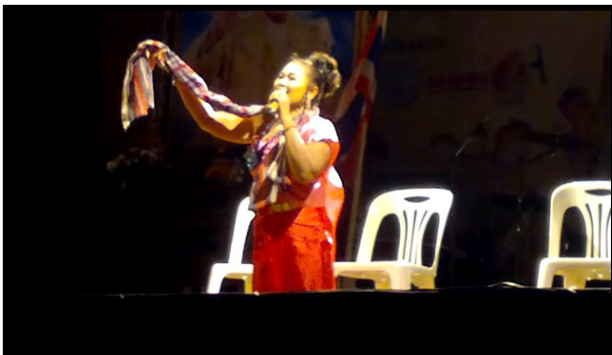
วันดี พลทองสถิตได้ดังนี้

การสะอึก คือ การหายใจเข้าแบบแรงๆ มีเสียงแผ่วออกมาจากปากนิดหน่อย หน้าท้องจะสั่นเล็กน้อย เล่นครั้งละ 1-2 ครั้ง หากทำ 3 ครั้งขึ้นจะเหมือนเราตั้งใจทำเกินไป ผู้ชมจะไม่เข้าถึงอารมณ์ในการแสดง

การกลืนเสียง คือ การที่ทำเสียงเหมือนคัดจุมูก แต่เสียงต้องไม่ขึ้นจุมูกมากเหมือนตอนเป็นหวัด ช่วงลำคอจะเกร็งๆ ไว้ เหมือนเราไม่มีแรงจะพูดแต่เราฝืน อ้าปากกว้างขึ้นอีกนิดหน่อย ปากและขากรรไกรด้านล่างยื่นออกมาออกมา มากกว่าปกติ แต่ริมฝีปากล่างจะเข้าไปข้างใน

การมีน้ำมูก (แบบไม่เป็นหวัด) สังเกตได้ว่าการร้องไห้ของทุกคนจะต้องมีน้ำมูกแม้จะไม่มีอาการเป็นหวัด ฉะนั้นการลำโสร้องให้ต้องมีน้ำมูก ต้องทำเสียงให้เหมือนมีน้ำมูก คือ ต้องสับจุมูกส่วนลึกๆ ในคอจะทำให้ได้เสียงที่سابๆ ออกมาคล้ายๆ เรามีน้ำมูก หากเราสับจุมูกอยู่แค่ปลายจุมูกถ้าไม่มีน้ำมูกเสียงจะไม่ดังเลย จะทำให้คนดูไม่เชื่อว่าเราร้องไห้จริงๆ

การทำเสียงร้องไห้ การร้องไห้ในหมอลำร้องออกมาเป็นเสียง ฮือ ฮือ แต่เป็นเสียงสะอื้น คือต้องหายใจเข้าทางปากและจุมูกพร้อมกันแล้วหายใจเข้า ยาวนิดหน่อยจะทำให้เห็นว่าเราสะอื้นจนจะขาดใจ มีเสียงแหลมๆ ออกมาจากคอ

ภาพประกอบที่ 1 หมอลำวันดีแสดงลำพื้นผ้าขาวม้าตอนนางอ้วผูกคอตาย

1.2 กลวิธีในการแสดง

การสลับทำนองลำ

การสลับทำนองลำของหมอลำวันดี คือการสลับทำนองอื่นๆ นอกจากลำพื้น เมื่อหมอลำวันดีสังเกตคนฟังว่ามีอาการเบื่อหรือง่วงนอนในการฟังหมอลำพื้น จึงจำเป็นต้องสอดแทรกทำนองอื่นๆ เข้ามาเพื่อทำให้การแสดงครึกครื้นขึ้นมา เช่น ลำเต้ย ลำเพลิน ร้องเพลงตามยุคสมัย เป็นต้น จะทำให้คนฟังหันกลับมาสนใจในการแสดงอีกครั้ง โดยช่วงหลังๆ หมอลำวันดีจะสอดแทรกทำนองต่างๆ มากขึ้นอีก เพื่อเป็นการเอาใจผู้ฟังทุกวัย

การอ่านจิตวิทยาคนฟัง

การอ่านจิตคนฟัง คือ การสังเกตบริบทพื้นที่ คนฟัง และการคาดเดาสถานการณ์ต่างๆ ในสถานที่ที่ไปทำการแสดง โดยหมอลำวันดีจะสังเกตว่าสถานที่นั้นหรือหมู่บ้านนี้เขาชอบการแสดงแบบไหน และหมอลำวันดีจะเตรียมตัวในการแสดงในคำคั้นนั้นให้ถูกใจคนฟังให้มากที่สุด แต่ไม่ละทิ้งความเป็นหมอลำพื้น หากสังเกตได้ว่าคนฟังไม่ชอบการแสดงหมอลำนานๆ หมอลำวันดีก็จะใช้การแสดงตลกควบคู่ไปกับแสดงหมอลำ จึงทำให้คนฟังในแต่ละสถานที่ที่หมอลำอุดมศิลป์เคยไปแสดงประทับใจและติดตามการแสดงของหมอลำวันดี

กิริยา ท่าทาง ในการลำ

นอกจากจะมีเสียงลำที่ไพเราะแล้ว กิริยาท่าทางในการแสดงของหมอลำวันดี ยังต้องอ่อนช้อย สวยงาม ตามแบบฉบับของหมอลำ แต่ถ้าหากการยืนธรรมดามันดูน่าเบื่อเกินไป อิริยาบถก็ต้องเปลี่ยนไปตามบทบาท เช่นต้องเล่นบทตลก การพ้อน การยืน ก็ต้องปรับเปลี่ยนให้สมกับการแสดงตลก

การพูด

การพูด คือนอกจากการพูดในบทหมอลำแล้วการพูดกับคนฟังต้องพูดให้น่าฟัง พูดชักชวน จูงใจ ให้คนฟังได้มีส่วนร่วมในการแสดง ทำให้ผู้ฟังรู้สึกเป็นกันเองกับหมอลำ เช่น ม่วนบ่พี่น้อง...คั่นม่วนของเสียงปรบมือแหงนค่า... , ลูกขึ้นมาพ้อนนำหมอลำเด้อ คั่นไผ่ลูกผู้้นยันผัวเด้อ... เป็นต้น และในการพูดนั้นน้ำเสียง

ต้องนุ่มนวล น่าฟัง ไม่ควรตะโกนหรือทำน้ำเสียงประชดประชัน (ทองปิม พลตรี, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2560)

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

กลวิธีในการใช้เสียง

การอ่อนเสียงของหมอลำวันดี ทำได้โดยการใช้ลูกคอในการอ่อนเพื่อนที่จะให้คนฟังประทับใจในเสียงที่ออกมา หรือภาษาอีสานเรียกว่า อ่อนซ่อนเสียง โดยหมอลำวันดีจะเลือกตรงที่อ่อนเสียงตรงท้ายประโยค ท่อนจบ และกลอนลำที่กล่าวชื่นชมหรือยินดี หมอลำอุดมศิลป์กล่าวว่า การอ่อนเสียงจะทำให้คนฟังชื่นชมในตัวผู้ลำมากขึ้น

การเอื้อนเสียงสำหรับหมอลำวันดีคือการยืดเสียงให้ยาว และใส่ลูกเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเองเข้าไป เพื่อให้ชอบใจในการเอื้อน การเอื้อนเสียงในแต่ละกลอนลำจะไม่เหมือนกัน และไม่ระบุตายตัวว่าต้องเอื้อนตรงไหน วรรคที่เท่าไร แต่หมอลำวันดีจะดูความเหมาะสมในการที่จะใส่ลูกเอื้อน เพราะหากเราเล่นบ่อยผู้ฟังอาจจะเบื่อ ต้องค่อยๆ หยอดไปที่ละนิด เพื่อความพอดีพองาม

กลวิธีในการแสดง

การสลับทำนองลำของหมอลำวันดี คือการสลับทำนองอื่นๆ นอกจากลำพื้น เมื่อหมอลำวันดีสังเกตคนฟังว่ามีอาการเบื่อหรือง่วงนอนในการฟังหมอลำพื้น จึงจำเป็นต้องสอดแทรกทำนองอื่นๆ เข้ามาเพื่อทำให้การแสดงครึกครื้นขึ้นมา เช่น ลำเต้ย ลำเพลิน ร้องเพลงตามยุคสมัย เป็นต้น จะทำให้คนฟังหันกลับมาสนใจในการแสดงอีกครั้ง โดยช่วงหลังๆ หมอลำวันดีจะสอดแทรกทำนองต่างๆ มากขึ้นอีก เพื่อเป็นการเอาใจผู้ฟังทุกวัย

การอ่านจิตคนฟัง คือ การสังเกตบริบทพื้นที่ คนฟัง และการคาดเดาสถานการณ์ต่างๆ ในสถานที่ที่ไปทำการแสดง โดยหมอลำวันดีจะสังเกตว่าสถานที่นี้หรือหมู่บ้านนี้เขาชอบการแสดงแบบไหน และหมอลำวันดีจะเตรียมตัวในการแสดงในคำคิन्नนั้นให้ถูกใจคนฟังให้มากที่สุด แต่ไม่ละทิ้งความเป็นหมอลำพื้น หากสังเกต

ได้ว่าคนฟังไม่ชอบการแสดงหมอลำนานๆ หมอลำวันดีก็จะใช้การแสดงตลกควบคู่ไปกับแสดงหมอลำ จึงทำให้คนฟังในแต่ละสถานที่ที่หมอลำอุทุมศิลป์เคยไปแสดงประทับใจและติดใจในการแสดงของหมอลำวันดี

กิริยาท่าทางในการแสดงของหมอลำวันดี ยังต้องอ่อนช้อย สวยงาม ตามแบบฉบับของหมอลำ แต่ถ้าหากการยืนธรรมดามันดูน่าเบื่อเกินไป อิริยาบถก็ต้องเปลี่ยนไปตามบทบาท เช่นต้องเล่นบทตลก การฟ้อน การยืน ก็ต้องปรับเปลี่ยนให้สมกับการแสดงตลก

การพูด คือนอกจากการพูดในบทหมอลำแล้วการพูดกับคนฟังต้องพูดให้น่าฟัง พูดชักชวน จูงใจให้คนฟังได้มีส่วนร่วมในการแสดง ทำให้ผู้ฟังรู้สึกเป็นกันเองกับหมอลำ เช่น ม่วนบ่พี่น้อง...คันท่วนของเสียงปรบมือแห่ค่า... , ลูกขึ้นมาฟ้อนนำหมอลำเด้อ คันทบ่ลูกผู้้นยันผัวเด้อ... เป็นต้น และในการพูดนั้นน้ำเสียงต้องนุ่มนวล น่าฟัง ไม่ควรตะโกนหรือทำน้ำเสียงประชดประชัน

ข้อเสนอแนะ

สถาบันการศึกษาทางดนตรีและศิลปะการแสดงควรนำผลการวิจัยไปประยุกต์ในการสอนเกี่ยวกับหมอลำพื้น เพราะการศึกษาถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง หากหมอลำพื้นเสื่อมลงแต่ยังคงมีหลักฐานของการศึกษาค้นคว้าวิจัยต่าง ๆ ไว้เป็นแนวทางให้นักเรียน นักศึกษา และคณาจารย์ได้นำผลการศึกษาวิจัยไปเป็นหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ทราบข้อเท็จจริง ให้เป็นการศึกษาที่ยั่งยืนและไม่เลือนหายไป

เอกสารอ้างอิง

เพ็ญศรี ตึก, ไพฑูรย์ สีนารัตน์, ปิยนาด บุญนาค และวราภรณ์จิรัชศักดิ์. (2536).
วัฒนธรรมพื้นบ้าน : ศิลปกรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรทิพย์ ชังธาดา. (2539). **วรรณกรรมท้องถิ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.

สัมภาษณ์

นางวันดี พลทองสถิตย์. (14 กรกฎาคม 2560). **สัมภาษณ์**. อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ.

139 หมู่ 25 บ้านโกทา ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.

นายวานิช พลตรี. (25 มิถุนายน 2560). **สัมภาษณ์**. หมอลำ. 48 หมู่ 8 บ้านหนองหิน

ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.

นางทองปิม พลตรี. (25 มิถุนายน 2560). **สัมภาษณ์**. หมอลำ. 48 หมู่ 8 บ้านหนองหิน

ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.

นางถาวร ภูพันนา. (15 กรกฎาคม 2560). **สัมภาษณ์**. หมอลำ. 147 หมู่ 7 บ้าน

หนองปอ ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.

นายบรรจง ภูพันนา. (15 กรกฎาคม 2560). **สัมภาษณ์**. หมอลำ. 147 หมู่ 7 บ้าน

หนองปอ ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.

นางอุทัย กุดเวียงเครือ. (29 กรกฎาคม 2560). **สัมภาษณ์**. หมอลำ. 22 หมู่ 4 บ้าน

คำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น.